

ความเชื่อมโยงระหว่างสังฆกรรม สีมาและจำนวนภิกษุ

พระมหาฉัตรชัย สุดตตชโย, ผศ.ดร.

ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อีเมล : jkit2009@gmail.com

บทคัดย่อ

สังฆกรรมเป็นกิจของพระสงฆ์ที่มีอำนาจหน้าที่กำกับในแต่ละประเภทว่า สงฆ์ก็รูปทำสังฆกรรม ชนิดใดได้บ้างและมีเขตที่เรียกว่า “สีมา” มาเป็นกรอบในการประกอบหน้าที่ มิได้ใช้อำนาจของสังฆกรรม แต่ละอย่างโดยไม่มีขอบเขต สังฆกรรมเป็นอำนาจของสงฆ์ที่พระพุทธองค์ประทานให้ดำเนินการมาตั้งแต่มยุคต้นสมัยพุทธกาลและอำนาจนี้ก็ใช้มาโดยลำดับไม่มีขาดตอนจนกระทั่งยุคสมัยปัจจุบัน สังฆกรรมของภิกษุสงฆ์ก็ยังดำเนินตามแนวทางแห่งพระวินัยปิฎกมาตามลำดับ ภิกษุสงฆ์จะเปลี่ยนรูปแบบไปอยู่ในพื้นที่ในโลกหลายแห่งด้วยความเชื่อในกลุ่มของตนที่เรียกว่า “นิกาย” อาจจะเปลี่ยนรูปแบบการปฏิบัติพระวินัยแตกต่างกันออกไปได้ แต่อำนาจของสงฆ์ที่เรียกชื่อว่า “สังฆกรรม” ก็ยังคงยึดถือปฏิบัติมาไม่ได้ขาดตอนเลย

คำสำคัญ: สังฆกรรม, สีมา, พระภิกษุ

Sangkagum, Sima in Relation to The Number of Monks

Phramaha Chatchai Suchattajayo, Assistant Professor, Dr.

Faculty of Humanity, Mahamakut Buddhist University

Email: jkit2009@gmail.com

ABSTRACT

Sungkagum, a deed performed by Buddhist monks in the temple precincts relates to the number of monks during religious ceremonies. Those monks are allowed to do their duty; the number of monks depends on what types of ritual occasions they are going to perform in. Sima locating a monastic boundary is similar to the borderline of religious duty. Sungkagum does not mean showing unlimited power of monks. The authority that Lord Buddha has given to Sungkagum of Buddhist monks has been passing on until these days based on Buddhist disciplines. Monks, living elsewhere around the world, or in different sects, probably change Buddhist disciplines rather differently. However, power of monks in Sungkagum has still been inherited.

Keywords: Sungkagum, Sima, Buddhist Monks

บทนำ

การที่พระพุทธศาสนามีสังคมสงฆ์เกิดขึ้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากมีบุคคล หมู่คณะหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่ศรัทธาในคำสั่งสอนของพระพุทธองค์แล้วพากันออกบวชตาม โดยมีเป้าหมายเพื่อประพฤติปฏิบัติตนให้หมดกิเลสตามอย่างพระพุทธองค์ เมื่อมีผู้เลื่อมใสศรัทธาแล้วออกบวชตามมากขึ้น ภิกษุในพระพุทธศาสนาจึงเพิ่มจำนวนมากขึ้นตามลำดับ ทั้งบุคคลที่เข้ามาสู่พระศาสนาก็มาจากวาระต่าง ๆ รวมทั้งมาจากบุคคลนอกวาระด้วย มีจิตใจละเอียดอ่อนว่าง่ายสอนง่ายบ้าง มีจิตใจหยาบกระด้างว่ายากสอนยากบ้าง ปะปนกันไป กลายเป็นสังคมหมู่ใหญ่ที่ต้องอาศัยอยู่ร่วมกัน เมื่อคนมากก็มีเรื่องมากมายให้ต้องติดตามแก้ไขโดยตลอด ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยในหมู่สงฆ์ พระพุทธองค์จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองสังคมสงฆ์ในลักษณะต่าง ๆ ทั้งรูปแบบสิกขาบท อภิธมาจาร วัตรปฏิบัติ ข้อตกลงตามความเหมาะสม ซึ่งในการกำหนดกฎระเบียบใด ๆ นั้นทรงดูกฎหมายทางโลกประกอบด้วย นอกจากนี้จะมีความผิดตามธรรมวินัยแล้วยังคำนึงถึงความผิดทางโลกหรือกฎหมายบ้านเมืองทั่วไป ที่แม้จะเป็นเพียงความผิดเล็กน้อยแต่กระทบความรู้สึกของคนในสังคม พระองค์ก็ทรงคำนึงถึงด้วย ดังนั้น พระบัญญัติจึงมีทั้งปณัตติวัชชะ (ความผิดตามพระวินัย) และโลกวัชชะ (ความผิดตามกฎหมายคตินิยมของชาวบ้านทั่วไป) หากเรื่องใดบัญญัติไปแล้วยังมีช่องโหว่ให้สามารถกระทำความผิดได้อีกก็จะมี การแก้ไขเพิ่มเติมความเข้มงวด แต่ถ้าเข้มงวดเกินไปก็มีการลดหย่อนลงบ้างตามความเหมาะสม อีกอย่างหนึ่งสังคมสงฆ์ของพระพุทธเจ้านั้นเป็นสังคมที่ก้าวล่วงคำว่า วาระ ชนชั้น สถานะทางสังคมไปแล้ว เป็นสังคมเสมอภาคที่มีสภาพแตกต่างจากความเชื่อหลักของคนในสังคมอินเดียยุคนั้นอย่างสิ้นเชิง ซึ่งได้จัดแบ่งผู้คนออกเป็นชนชั้นตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ที่ถือเอาเชื้อชาติเป็นเกณฑ์ในการแบ่งคนว่า เกิดในวาระใดจะมีสิทธิและแนวทางดำเนินชีวิตอย่างไรได้บ้างตามหลักคำสอนที่วางไว้ ระบบวาระนั้นถือกำหนดตายตัวโดยพระผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งระบบวาระมีอยู่ 4 คือ (1) วาระพราหมณ์ ได้แก่ พวกศึกษาคัมภีร์พระเวท มีหน้าที่ติดต่อกับเทวะและกระทำพิธีกรรมทางศาสนา ใช้สีขาเป็นสีประจำวาระ (2) วาระกษัตริย์ ได้แก่ พวกนักรบ นักปกครอง ใช้สีแดงเป็นสีประจำวาระ (3) วาระแพศย์หรือไวยสยะ ได้แก่ ประชาชนนอกเหนือจากสองวาระข้างต้น ซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ในสังคมที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ กัน เช่น พาณิชยกรรม เกษตรกรรม ศิลปหัตถกรรม เป็นต้น ต่อมาในระยะหลังมักตีความหมายถึง “พ่อค้า” เพียงอย่างเดียว ใช้สีเหลืองเป็นสีประจำวาระ (4) วาระศูทร ได้แก่ พวกกรรมกรผู้ใช้แรงงาน ไม่มีสีประจำวาระ จะใช้สีอะไรก็ได้ เช่น สีดำ สีเขียว นอกจากสีประจำวาระทั้งสาม แต่พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธในเรื่องนี้อย่างเห็นได้ชัด สังเกตได้จากกรณีที่รับคนเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ไม่ได้ทรงสนพระทัยเลยว่าคนเหล่านั้นจะมาจากวาระใด แต่ทรงสนพระทัยเพียงว่า เขามีความตั้งใจเต็มเปี่ยมเพื่อจะปฏิบัติตามหลักการของพระศาสนาหรือไม่ ดังตัวอย่างที่พระองค์ประทานอุปสมบทให้กับเหล่ากุลบุตรพระญาติชาวเมืองกบิลพัสดุ์ พระองค์ประทานการอุปสมบทให้พนักงานภูษามาลาชื่ออุบาลีก่อนกุลบุตรที่เป็นกษัตริย์ (ธมมปทฺฐจกถา 5/76) แสดงให้เห็นว่าไม่ได้ทรงสนพระทัยเกี่ยวกับเรื่องวาระตามคติพราหมณ์แต่อย่างใด แต่ทรงพยายามจะทำให้เป็นกรณีตัวอย่างสำหรับรายอื่น ๆ ต่อไป

เรื่องวรรณจะเป็นความเชื่อของพราหมณ์โดยมีมูลเหตุหลักอยู่ 2 ประการ คือ ตามตำนาน ได้แก่ ทฤษฎีต่าง ๆ คือ (1) ทฤษฎีเกี่ยวกับยุค ได้แบ่งแบ่งยุคหรือระยะเวลาออกเป็น 4 ยุค เป็นคนที่เกิดในวรรณต่าง ๆ (2) ทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ประกอบของพระผู้สร้าง กล่าวว่า พระพรหมเป็นผู้สร้างมนุษย์จากอวัยวะต่าง ๆ ของพระองค์เองแล้วจัดวรรณให้กับมนุษย์ได้รับผิดชอบ ตามหลักวิชาการ

ก็เนื่องมาจากคำว่า วรรณ แปลว่า สีมัว จึงสันนิษฐานได้ว่า การแบ่งชนชั้นเดิมคงถือตามสีผิวเป็นสำคัญ ต่อมาเมื่อกาลเวลาล่วงเลยไป มีการผสมปะปนกันทางเชื้อชาติ สีมัวจึงเป็นเครื่องกำหนดที่ไม่แน่นอน อีกนัยหนึ่งชาติคงเป็นตัวกำหนดวรรณ เพราะแต่เดิมมีการแบ่งเหล่ากันตามเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ การถือวรรณในสมัยต้น ๆ คงยังไม่เคร่งครัดมากนัก เมื่อกาลเวลาผ่านไป ก็ยิ่งเพิ่มความเคร่งครัดมากขึ้นตามลำดับ คนอินเดียสมัยพุทธกาลนับถือศาสนาพราหมณ์เป็นส่วนมากด้วยเหตุที่เป็นศาสนาที่มีมาแต่เดิมที่นับถือลัทธิ ความเชื่อและแนวทางปฏิบัติอื่น ๆ เช่น แนวทางของครูทั้ง 6 ก็มีอยู่บ้าง แต่มีน้อยเมื่อเทียบกับผู้ที่นับถือพราหมณ์ ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติหลัก ๆ พอสรุปได้ คือ

1. ความเชื่อในเรื่องการล้างบาป เชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของแม่น้ำคงคาว่าถ้าใครได้อาบหรือจิบน้ำในแม่น้ำคงคาโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เมืองพาราณสีซึ่งถือกันว่าเป็นเมืองของพระศิวะและที่เมืองคยา ซึ่งถือว่าเป็นเมืองพระวิษณุจะได้บุญมหาศาล ความชั่วที่ทำไว้ทั้งหมดจะถูกกลอยไปกับสายน้ำ กลายเป็นผู้บริสุทธิ์ทั้งกายและใจ

2. ทรรศนะเกี่ยวกับโลกและชีวิต เชื่อว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างโลกและกำหนดชะตากรรมของมนุษย์โดยส่วนรวม แต่คนอินเดียในสมัยพุทธกาล ก็ยังมีทรรศนะแตกต่างกันเกี่ยวกับสถานภาพของโลก เช่น บางคนเห็นว่าโลกนี้มีที่สิ้นสุด บางคนเห็นว่าโลกไม่มีที่สิ้นสุด

3. การแสวงหาสัจธรรม จากสภาพเศรษฐกิจที่มีความยากจนบีบคั้นและสภาพสังคมที่มีการแบ่งชั้นวรรณะ มีการดูหมิ่นเหยียดหยามกัน เอารัดเอาเปรียบกัน ทำให้คนอีกกลุ่มหนึ่งเกิดความเบื่อหน่ายในชีวิตที่เต็มไปด้วยความทุกข์ พวกนี้ปลีกตนออกจากบ้านเรือนเข้าสู่ป่า แสวงหาคำตอบแก่ชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ ถือเพศผู้แสวงหาโมกษะ (ทางหลุดพ้น) โดยแนวทางปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์ของคนในยุคพุทธกาลมีอยู่ 3 ทาง คือ (1) การหมกมุ่นเสพสุขทางกามารมณ์ ได้แก่ การแสวงหาความสุขทางเนื้อหนังอย่างเต็มที่ พวกนี้ถือว่าชีวิตเกิดหนเดียวตายหนเดียว พระพุทธองค์ทรงเรียกว่า “กามสุขัลลิกานุโยค” (ลัทธิเสพความสุข) (2) การบำเพ็ญตบะ คือ การทำตนให้ลำบากด้วยการบำเพ็ญตบะต่าง ๆ เช่น ย่างตนให้ร้อนด้วยไฟ ขูดหลุมฝังตนเอง ตลอดจนการอดอาหารด้วยความเชื่อว่า เมื่อทรมาณตนให้ลำบากแล้วกิเลสภายในจิตใจจะเหือดแห้งไป หรือพระผู้เป็นเจ้าของจักมีพระกรุณาประทานความหลุดพ้นให้วิธีการนี้เรียกว่า “ตปวิธี” พระพุทธองค์ทรงเรียกว่า “อัสติกมถานุโยค” (ลัทธิทรมาณตนให้ลำบาก) และ (3) การฝึกโยคะ คือ การฝึกทำจิตใจให้สงบ เพื่อให้พลังจิตควบคุมหรือบังคับกาย ผลของการฝึกจิตจะทำให้ได้สมาธิสมาบัติขั้นต่าง ๆ วิธีนี้เรียกว่า “โยควิธี” ผู้ที่ฝึกปฏิบัติวิธีนี้เรียกว่า “โยคี” มีแพร่หลายมาก ผู้ที่เป็นเจ้าสำนักมีชื่อเสียงสมัยนั้นก็มีมากมาย แม้พระพุทธองค์ก็เคยเสด็จไปทดสอบฝึกปฏิบัติอยู่ในสำนักของอาจารย์ทั้ง 2 คือ อาหารดาบส กาลามโคตร กับอุทกดาบส รามบุตรด้วยก่อนตรัสรู้

สังคมชมพูทวีปให้ความสำคัญกับเรื่องวรรณะดังกล่าวเป็นอย่างมาก ภาพเหล่านี้ยังปรากฏเห็นเด่นชัดอยู่ในสังคมอินเดียแม้ในปัจจุบัน แต่พระพุทธองค์กลับทรงเน้นให้ความสำคัญกับหลักปฏิบัติมากกว่า โดยทำสังคมสงฆ์ให้เป็นแบบอย่างในการช่วยดูแลเอาใจใส่อนุเคราะห์ต่อกันประหนึ่งญาติพี่น้องสายโลหิตเดียวกัน มีการแสดงความเคารพ ตระหนักในคุณธรรมความดีของกันและกัน และนอบน้อมด้วยการแสดงออกทางกาย วาจาหลายวิธีด้วยกัน เช่น หลีกทางให้ ลูกขี้ยืนต้อนรับ ให้ที่นั่ง ประณมมือเวลาพูดคุยด้วย กราบไหว้ หรือขออนุญาตทำกิจต่าง ๆ เป็นต้น อันเป็นสังคมตัวอย่างที่อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข สังคมตัวอย่างนั้นสามารถเริ่มฝึกได้ตั้งแต่ในครอบครัว คือ ลูก ๆ ควรจะเคารพพ่อแม่ด้วยการเชื่อฟัง มีสัมมาคารวะ แล้วขยายออกไปจนกระทั่งเคารพในกฎหมายบ้านเมือง ไม่ล่วงละเมิดในกฎระเบียบข้อบังคับ เมื่อปฏิบัติได้ดังนี้ อานิสงส์ที่เกิดจากความเคารพ พระพุทธองค์ตรัสว่า “...บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นคนไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง กราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ลูกรับคนที่ควรลูกรับ ให้อาสนะแก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง สักการะคนที่ควรสักการะ เคารพคนที่ควรเคารพ นับถือคนที่ควรนับถือ บูชาคนที่ควรบูชา เมื่อละโลกไปแล้ว จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ถ้าไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ก็จะได้มาเกิดเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะเกิด ณ ที่แห่งใด ย่อมเป็นผู้ที่เกิดในตระกูลสูง...” (สุตตม.ม.อ. 14/592/237) เพราะฉะนั้น จึงทรงแนะนำสั่งสอนให้สาวกเห็นความสำคัญในเรื่องความเคารพ จึงเป็นเหตุให้พระสงฆ์ที่เข้ามาบวชแล้วอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สืบอายุพระศาสนามากระทั่งทุกวันนี้เพราะอาศัยความเคารพกันตามลำดับพรชชา ใครบวชก่อนก็ได้ชื่อว่าเป็นเถระรัตัญญู ส่วนผู้ที่บวชภายหลังชื่อว่าเป็นนวกะผู้ใหม่ในธรรมวินัย ให้ความสำคัญพยายามเร่งต่อท่านผู้บวชก่อนเหมือนญาติผู้ใหญ่ในตระกูล

การแสดงความเคารพต่อกันกับการตั้งภิกษุให้ทำหน้าที่ของสงฆ์เป็นคนละหน้าที่ พระสงฆ์ที่อยู่ด้วยกันต้องเคารพนับถือกันตามลำดับพรชชา แต่การที่จะตั้งภิกษุรูปหนึ่งรูปใดขึ้นทำหน้าที่ของสงฆ์ต้องคัดเลือกจากความสามารถและความถนัด การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะจำเป็นต้องมีผู้หนึ่งผู้ใดถือเป็นภาระรับผิดชอบดูแลเรื่องส่วนรวมเป็นการเฉพาะ เช่น ต้องมีคนดูแลห้องเก็บของ (ภัณฑาคาริกะ) ต้องมีคนดูแลแจกจ่ายอาหาร (ภัตตพเทศกะ) ต้องมีคนดูแลแจกจ่ายจีวร (จีวรภาชกะ) ต้องมีคนดูแลจัดแจงเรื่องที่พักอาศัย (เสนาสนคาหาปกะ) ต้องมีคนดูแลการปลูกสร้างปฏิสังขรณ์อาราม (นวกัมมิกะ) ต้องมีคนสั่งการคนงานวัดหรือสามเณรในวัดกรณีที่ไม่มีคนงานวัด (อารามิกเปสกะหรือสามเณรเปสกะ) เป็นต้น การสงฆ์เหล่านี้เป็นหน้าที่เฉพาะที่จะต้องมีการคัดเลือกท่านผู้ทำหน้าที่ตามความถนัด สมควรใจพร้อมทั้งมีความเสียสละด้วย ไม่ได้มีการคัดเลือกด้วยระบบอาวุโส ส่วนการแต่งตั้งอีกประเภทหนึ่งที่พระพุทธองค์ทรงตั้งภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาที่มีความเป็นเลิศกว่าผู้อื่นด้านต่าง ๆ ให้เป็นเอตทัคคะ ถือเป็นการคัดเลือกบุคคลตามความสามารถเพื่อให้คนอื่น ๆ ได้ยอมรับเห็นความสำคัญของผู้มีความเป็นเลิศนั้น เป็นการรับรองยกย่องให้เป็นที่ปรากฏ การแต่งตั้งในตำแหน่งเอตทัคคะนี้พระอรธกถาจารย์ได้ขยายความว่า พระพุทธองค์ทรงยกย่องพุทธบริษัท 4 ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะด้วยเหตุผล 4 ประการ คือ

1. ได้รับการยกย่องตามเรื่องที่เกิดขึ้น (อตฺตูปตฺติตฺโต) เพราะแสดงความสามารถให้ปรากฏ สอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
2. ได้รับการยกย่องตามที่ได้สะสมบุญมาในอดีตชาติ (อาคมฺนโต) เพราะสร้างบุญสะสมในด้านนั้นมาแต่อดีตชาติ พร้อมทั้งตั้งจิตปรารถนาเพื่อบรรลุตำแหน่งนั้นด้วย
3. ได้รับการยกย่องตามความเชี่ยวชาญ (จิณฺณวสีโต) เพราะเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องเป็นพิเศษ
4. ได้รับการยกย่องตามความสามารถเหนือผู้อื่น (คฺุณาติเรกโต) เพราะมีความสามารถในเรื่องที่ทำงานได้รับตำแหน่งเอตทัคคะเหนือกว่าผู้อื่นที่มีความสามารถอย่างเดียว (มโนรลฺปุรณฺี นาม อญฺุตรนิกายฎฺฎกถา 1/151/112)

ในเหตุ 4 อย่างนี้ สาวกบางท่านได้ตำแหน่งด้วยเหตุอย่างเดียว บางท่านได้ด้วยเหตุ 2 อย่าง บางท่านได้ด้วยเหตุ 3 อย่าง แต่บางท่านก็ได้ด้วยเหตุครบทั้ง 4 อย่าง การรับรองคุณสมบัติด้านต่างๆ นี้ทรงรับรองด้วยพระองค์เอง แต่ในกรณีของเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์จะแตกต่างออกไปจากกรณีดังกล่าว การใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับคนหมู่มาก อีกทั้งมีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม พระพุทธองค์จะทรงยกให้เป็นอำนาจการตัดสินใจของสงฆ์ ให้สงฆ์มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการตัดสินใจเกือบจะทั้งสิ้น ยกตัวอย่างเช่น กรณีการอุปสมบท แต่เดิมพระพุทธองค์ทรงให้การอุปสมบทเองด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา ภายหลังเมื่อพระสงฆ์เพิ่มจำนวนมากขึ้น มีผู้เลื่อมใสตามหัวเมืองต่างๆ มากมาย แต่ไม่สะดวกที่จะเดินทางมาเข้าเฝ้าขอบวชในสำนักของพระพุทธองค์ได้ ด้วยทรงเล็งเห็นความยากลำบากดังกล่าวจึงทรงยกอำนาจการให้อุปสมบทเป็นของภิกษุสงฆ์ด้วยวิธีติสฺรณคฺคฺนุอุปสัมปทา คือ การถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะก็นับว่าเป็นภิกษุแล้ว ซึ่งยังถือว่าเป็นเพียงแค่อำนาจของพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งเท่านั้น เพียงแต่ย้ายจากพระพุทธองค์ไปเป็นพระสงฆ์รูปอื่นเท่านั้นเอง ก็ยังไม่ถือว่าเป็นอำนาจของคณะสงฆ์เต็มรูปแบบเพราะพระสงฆ์รูปอื่นไม่ได้มีอำนาจตัดสินใจร่วมด้วย ภายหลังพระองค์จึงโปรดให้มีการอุปสมบทด้วยวิธีอุทฺตฺตติจฺจตุตฺถกรรม ซึ่งจะต้องมีการตั้งญัตติท่ามกลางสงฆ์แล้วสวดประกาศ 3 ครั้งและที่สำคัญต้องไม่มีภิกษุแม้แต่รูปเดียวในสังฆกรรมและสัมนาน์ออกเสียงคัดค้าน การบวชจึงจะถือว่าเสร็จสิ้นสมบูรณ์ ซึ่งนับว่าเป็นอำนาจของภิกษุสงฆ์เต็มรูปแบบ วิธีการนี้ถือว่าภิกษุแต่ละรูปล้วนมีอำนาจเสมอเหมือนเท่าเทียมกันทุกรูป ถ้ามีรูปหนึ่งรูปใดคัดค้าน การบวชของอุปสัมปทาเปกษะนั้นก็เป็นอันตกไปไม่สำเร็จความเป็นภิกษุ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าอำนาจของภิกษุสงฆ์มีผลสำคัญต่อการทำสังฆกรรมแต่ละอย่างเป็นอันมาก ความละเอียดอ่อนของสังฆกรรมแต่ละอย่างมีความเกี่ยวข้องกับจำนวนภิกษุเป็นองค์ประกอบสำคัญ บางสังฆกรรมพระสงฆ์เพียง 4 รูปก็สามารถทำได้ บางสังฆกรรมต้องมีพระสงฆ์ 5 รูปขึ้นไป บางสังฆกรรมต้องมีพระสงฆ์ 10 รูปขึ้นไป บางสังฆกรรมต้องมีพระสงฆ์ 20 รูปขึ้นไป แต่สังฆกรรมบางอย่างที่เล็กน้อยไม่สำคัญก็ไม่เคร่งครัดเกี่ยวกับจำนวนภิกษุแต่อย่างใด อำนาจสงฆ์ดังกล่าวเป็นเพียงแค่องค์ประกอบหนึ่งของการสังฆกรรมว่าด้วยการอุปสมบทเท่านั้น ยังมีอีกหลายองค์ประกอบที่จะทำให้การอุปสมบทไม่สำเร็จ เช่น วัตถุวิบัติอันเนื่องมาจากไม่ใช่ชายหรือต้องโทษหนักฆ่าบิดามารดา เป็นต้น ปริสวิบัติอันเนื่องมาจากพระสงฆ์ไม่ครบจำนวน สัมนาน์วิบัติอันเนื่องมาจากไม่ได้อุปสมบทในเขตพัทธสีมา กรรมวาจาวิบัติอันเนื่องมาจากสวดผิดหรือตกหล่น เป็นต้น

การทำสังฆกรรมมีความเชื่อมโยงกับสีมาคือเขตแดนและเกี่ยวข้องกับจำนวนภิกษุในสมัยพุทธกาล เขตแดนมีอยู่ 2 ประเภท คือ พัทธสีมา เป็นเขตแดนที่กำหนดขึ้นโดยสงฆ์ อพัทธสีมา เป็นเขตแดนที่ไม่ต้องมีการกำหนดเขต ซึ่งได้แก่เขตที่ทางบ้านเมืองได้กำหนดไว้แล้วตามปกติ เช่น เขตของหมู่บ้าน (คามสีมา) เขตของชุมชน (นิคมสีมา) หรือที่ตั้งอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ป่า แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง เป็นต้น พระพุทธองค์ให้ถือเอาเขตแดนเหล่านั้นโดยไม่ต้องกำหนดขึ้นมาใหม่ เรื่องเขตแดนนับเป็นความปรารถนาดีของพระเจ้าพิมพิสารซึ่งพระราชทานที่ป่าไผ่ถวายไว้ให้สร้างวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา ปฐมเหตุนี้ถ้ามองให้รอบด้านน่าจะเพื่อให้พระสงฆ์ได้ใช้เป็นที่อยู่ประจำมีสิทธิ์เด็ดขาดที่จะได้ใช้ประกอบสังฆกรรม เพราะสมัยนั้นนักบวชปรีชาชนอื่น ๆ จะมีที่เฉพาะส่วนตัวเพื่อแสดงธรรม ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีกันขึ้นในหมู่ชนกบวชนั้น ๆ เป็นอย่างดี พระพุทธองค์ทรงเหตุดังกล่าวจึงทรงมีพุทธบัญญัติให้พระสงฆ์ประชุมกันทุกวัน 14 คำหรือ 15 คำ เพื่อฟังพระธรรมเทศนาและกำหนดให้แสดงพระปาติโมกข์เป็นประจำ ในคราวเดียวกันนี้ยังเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ทุกรูปแสดงความบริสุทธิ์หมดจดในการรักษาพระวินัยของแต่ละรูป สอดคล้องกับตอนสรุปสิกขาบทแต่ละหมวดจะมีคำถามพระสงฆ์แต่ละรูปที่อยู่ในอุโบสถนั้นว่า “ตถายสมนเต ปุจฉามิ กจจิดถ ปริสุทธา. ทุตติยมิ ปุจฉามิ กจจิดถ ปริสุทธา. ตติยมิ ปุจฉามิ กจจิดถ ปริสุทธา. ปริสุทธตถายสมนโต ตสมา ตถนที เอวเมตฺ ธารายมิ” ข้าพเจ้าขอถามท่านทั้งหลายใน (ธรรมคือปาราชิก 4) นั้นว่า ท่านทั้งหลายบริสุทธิ์ในธรรมนี้แล้วหรือ ข้าพเจ้าขอถามแม่ครั้งที่สองว่า ท่านทั้งหลายบริสุทธิ์ในธรรมนี้แล้วหรือ ข้าพเจ้าขอถามแม่ครั้งที่สามว่า ท่านทั้งหลายบริสุทธิ์ในธรรมนี้แล้วหรือ ท่านทั้งหลายเป็นผู้บริสุทธิ์ในธรรมนี้แล้ว เพราะฉะนั้นจึงเป็นผู้หนึ่ง ข้าพเจ้าทรงความนิงนี้ไว้อย่างนี้แล. (วินย.มหาวิกงค. 1/300/437) ซึ่งเป็นการถามยืนยันความมั่นใจต่อพระสงฆ์แต่ละรูปว่า ในสิกขาบทนั้นท่านมีความบริสุทธิ์หรือไม่ ยืนยันแม่ครั้งที่ 2 แม่ครั้งที่ 3 เป็นการเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้สำรวจความบริสุทธิ์หมดจดในการรักษาศีลของตนด้วยตนเอง ไม่ต้องมีใครมาตรวจสอบ ซึ่งการที่พระสงฆ์มาประชุมอย่างพร้อมเพรียงกันเพื่อทำสังฆกรรมและอยู่ในสีมาตามที่กำหนดนั้นน่าจะแฝงนัยสำคัญไว้ด้วยเหตุที่ว่าพระพุทธศาสนาสอนเรื่องเหตุและผลเป็นสำคัญ

สังฆกรรมที่สำคัญมากจะต้องใช้ภิกษุจำนวนมากและให้ความสำคัญกับสีมาที่จะทำสังฆกรรมนั้นด้วย ถ้าไม่สำคัญมากใช้ภิกษุเพียง 4 รูปก็สามารถทำได้แม้จะอยู่นอกสีมา แต่เนื่องจากการประกอบสังฆกรรมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับทั้งบุคคลและสถานที่ จึงถูกมองว่า “เป็นชั้น เป็นตอน เป็นกระบวนการ” ไม่ได้ทำอย่างมั่งง่ายไร้หลักปฏิบัติ แต่สังฆกรรมเป็นพิธีการเพื่อสื่อถึงเป้าหมายที่สำคัญยิ่งกว่า ดังเนื้อหาในภิกษุอธิกขณวินัยธรรมสูตรที่ว่า “...ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ภิกษุจักประชุมกันเป็นประจำ ประชุมกันให้มาก ข้อนี้ก็จะมีแต่ความเจริญอย่างเดียวเป็นที่หวังจะไม่มีความสำเร็จเลย. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้อที่เมื่อประชุมก็ประชุมพร้อมกัน เมื่อเลิกก็เลิกพร้อมกัน และต่างก็ทำกิจที่จะพึงทำแก่ส่วนรวมด้วยกัน ข้อนี้ก็จะมีแต่ความเจริญอย่างเดียวเป็นที่หวัง จะไม่มีความสำเร็จ...” (สุตต.ต.ท.ม. 10/70/90) ซึ่งเนื้อหาตามพระสูตรเป็นเครื่องยืนยันชัดเจนว่า การประกอบสังฆกรรมก็คือการประชุมอย่างหนึ่ง สิ่งที่เป็นสาระสำคัญที่สุดในการประชมนั้นก็คือ “ฉันทามติ” อันเป็นความคิดเห็นร่วมกันของทุกคนซึ่งอยู่ในที่ประชมนั้น เป็นการประสานความคิดเห็นของภิกษุแต่ละรูปเข้าด้วยกันเป็นความคิดเห็นส่วนรวม ทุกรูปล้วนมี

ส่วนรับผิดชอบร่วมกัน เมื่อมีความดีความชอบก็รับความดีความชอบด้วยกัน เมื่อมีความเสื่อมเสียหายก็รับผิดชอบด้วยกัน ไมโยนให้เป็นความผิดของใครคนใดคนหนึ่ง ซึ่งตรงกับแนวทางที่พระพุทธองค์พยายามให้ทุกคนมีเมตตาต่อกันทั้งทางกาย วาจาและใจ หากมีลาภสักการะเกิดขึ้นก็เฉลี่ยแบ่งปันให้เท่าเทียมกัน ไม่มีอคติ มีจิตใจที่มุ่งหวังสิ่งดีต่อกันและกัน สำคัญที่สุดเมื่ออาศัยอยู่ด้วยกันสิ่งที่ทรงเน้นมาตลอด ก็คือความเคารพยำเกรงต่อกัน โดยให้เคารพนับถือในท่านผู้เป็นเถระรัตตัญญู การอยู่ด้วยกันเป็นหมู่คณะถ้าขาดความสามัคคีเพียงอย่างเดียว หมู่คณะนั้นก็จะไม่สามารถอยู่ได้ ดังเช่นเรื่องราวของเจ้าลิจฉวีเมื่อครั้งพุทธกาลซึ่งสามารถประมวลเหตุการณ์ได้ว่า ที่ชายแดนระหว่างแคว้นมคธกับวัชชีมีหมู่บ้านปัญญานคามอยู่ในปกครองของพระเจ้าอชาตศัตรูและเจ้าลิจฉวีคนละครั้ง พระเจ้าอชาตศัตรูทรงกริ้วที่ผลประโยชน์ตกเป็นของรัฐอื่นจึงประกาศสงครามกับกษัตริย์ลิจฉวีขณะที่วัสสการพราหมณ์ก่อสร้างเมืองหน้าด่านเพื่อทำสงคราม พระพุทธองค์ก็เสด็จมาถึง วัสสการพราหมณ์ได้ถวายภัตตาหารแล้วทูลถามว่า นครไพศาลีนี้อนาคตจะเป็นอย่างไร พระองค์จึงตรัสกับพระอานนท์ถึงหลักวัชชีอปริหานิยธรรม 7 ประการ วัสสการพราหมณ์ฟังธรรมแล้วกลับนำไปคิดเพื่อการสงคราม รู้ได้ด้วยปัญญาว่าจะใช้วิธียุยงให้กษัตริย์ลิจฉวีแตกสามัคคี จึงวางแผนกับพระเจ้าอชาตศัตรูสร้างทำผิดถูกลงโทษปางตายแล้วหนีไปพึ่งบารมีเจ้าลิจฉวี พออยู่จนเป็นที่ไว้วางใจแล้วก็ยุยงให้เจ้าลิจฉวีแตกสามัคคีกันจนบ้านเมืองอ่อนแอ ในที่สุดพระเจ้าอชาตศัตรูก็สามารถยึดเมืองลิจฉวีได้ (สุตตนต.อง.สตตก. 23/20/19)

สังคมาที่ขาดความสามัคคีก็มักจะมีทสรูปไม่ต่างจากแคว้นวัชชี กุสโลบายที่ทรงให้พระสงฆ์เหล่านั้นประชุมกันเป็นนิตยภัตเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยใกล้ชิดกัน มีกิจวัตรทำร่วมกัน เข้าอกเข้าใจต่อกัน ไม่สบายใจหรือเห็นแย้งไม่ตรงกันเรื่องใดก็ให้ปรับเข้าหากันทันทีอย่าปล่อยให้เวลาให้เนิ่นนาน เพราะการแตกความสามัคคีมักมาจากเรื่องราวเล็ก ๆ น้อย ๆ ดังเช่นเรื่องราวของภิกษุชาวเมืองโกสัมพีเป็นตัวอย่าง (วินย.มหา.วคค. 5/238/312) ซึ่งทะเลาะกันมีมูลเหตุมาจากการใช้ห้องน้ำและเหลือน้ำชำระล้างค้างไว้แล้วเกิดวิวาทกันขยายปัญหาออกไปจากภายในวัดขัดแย้งไปถึงผู้ที่ศรัทธาเลื่อมใสนอกวัด แต่สุดท้ายก็ต้องยอมความเลิกแล้วต่อกันเรื่องจึงจบลงได้ เป็นการแก้ปัญหภายในของพระสงฆ์เองด้วยกระบวนการสังฆกรรมซึ่งทำให้เห็นภาพชัดเจนว่าเชื่อมโยงถึงความรับผิดชอบ จิตสำนึกต่อส่วนร่วม ซึ่งความดีงามความอัศจรรย์ของธรรมวินัยนี้ สอดคล้องกับพระพุทธดำรัสที่ได้ตรัสถึงธรรมวินัยของพระองค์ว่ามีความอัศจรรย์ 8 ประการว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ มี 8 อย่างเหมือนกันแล ที่พวกภิกษุพบเห็นแล้วพากันชื่นชมในธรรมวินัยนี้ 8 อย่าง เป็นไฉน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรลุ่มลึกลาดลงไปโดยลำดับ มิใช่ลึกมาแต่เดิมเลย ลึกขตามลำดับ กิริยาตามลำดับ ปฏิปทาตามลำดับ ในธรรมวินัยนี้ก็เหมือนกัน มิใช่แทงตลอดรอดฤทธิ์ผลมาแต่เดิมเลย ข้อที่ลึกขตามลำดับ กิริยาตามลำดับ ปฏิปทาตามลำดับ ในธรรมวินัยนี้ มิใช่แทงตลอดรอดฤทธิ์ผลมาแต่เดิมเลย นี่เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ เป็นข้อที่ 1 ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้ว พากันชื่นชมในธรรมวินัยนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรตั้งอยู่ตามธรรมดาไม่ล้นฝั่ง สากทั้งหลายของเรา ก็เหมือนกัน ไม่ล่องละเมียดลิกขาบทที่เราบัญญัติแล้วแก่สากทั้งหลาย แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต ข้อที่สากทั้งหลายของเราไม่ล่องละเมียดลิกขาบทที่เราบัญญัติแล้วแก่สากทั้งหลาย แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต แม้นี้ก็เป็นการอัศจรรย์ ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ เป็นข้อที่ 2 ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้ว พวกกันชื่นชมในธรรมวินัยนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรไม่ร่วมกับซากศพที่ตายแล้ว ซากศพที่ตายแล้วใดมีอยู่ในมหาสมุทร มหาสมุทรย่อมนำซากศพที่ตายแล้วนั้นไปสู่ฝั่ง ชัดขึ้นบกโดยพลัน บุคคลนั้นใดเป็นผู้ทุศีล มีธรรมลามก มีความประพฤติไม่สะอาด น่ารังเกียจ ปิดบังการกระทำ มิใช่สมณะปฏิญาณว่าเป็นสมณะ มิใช่พรหมจารีปฏิญาณว่าเป็นพรหมจารี เน่าภายใน โขกชุ่มด้วยกิเลส ผู้เศร้าหมอง ก็เหมือนกัน สงฆ์ย่อมไม่ร่วมกับบุคคลนั้น ย่อมประชุมกันยกเธอเสียโดยพลัน ถึงแม้เธอนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ก็จริง ถึงอย่างนั้น เธอชื่อว่าไกลจากสงฆ์ และสงฆ์ก็ไกลจากเธอ ข้อที่บุคคลนั้นใด เป็นผู้ทุศีล มีธรรมลามก มีความประพฤติไม่สะอาด น่ารังเกียจ ปิดบังการกระทำ มิใช่สมณะปฏิญาณว่าเป็นสมณะ มิใช่พรหมจารีปฏิญาณว่าเป็นพรหมจารี เน่าภายใน โขกชุ่มด้วยกิเลส ผู้เศร้าหมอง สงฆ์ย่อมไม่ร่วมกับบุคคลนั้น ย่อมประชุมกันยกเธอเสียโดยพลัน ถึงแม้เธอนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ก็จริง ถึงอย่างนั้น เธอชื่อว่าไกลจากสงฆ์ และสงฆ์ก็ไกลจากเธอ แม้นี้ก็เป็นการอัศจรรย์ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ เป็นข้อที่ 3 ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้วพวกกันชื่นชม ในธรรมวินัยนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่บางสาย คือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภู มหิไหลถึงมหาสมุทรแล้วย่อมละนามและโคตรเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่ามหาสมุทรทีเดียว วรรณะ 4 เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ก็เหมือนกัน ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและตระกูลเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่า สมณะเชื้อสายพระศากยบุตรทีเดียว ข้อที่วรรณะ 4 เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและตระกูลเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่าสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรทีเดียว แม้นี้ก็เป็นการอัศจรรย์ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ เป็นข้อที่ 4 ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้วพวกกันชื่นชมในธรรมวินัยนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำบางสายในโลกที่ไหลไป ย่อมไปรวมยังมหาสมุทร และสายฝนยังตกลงมาจากอากาศ ความพร่องหรือความเต็มของมหาสมุทรย่อมไม่ปรากฏเพราะเหตุนี้ ภิกษุจำนวนมากก็เหมือนกัน ถ้าแม้ยังปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ ความพร่องหรือความเต็มของนิพพานธาตุย่อมไม่ปรากฏ เพราะเหตุนี้ ข้อที่ภิกษุจำนวนมาก ถ้าแม้ยังปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ ความพร่องหรือความเต็มของนิพพานธาตุย่อมไม่ปรากฏ เพราะเหตุนี้ แม้นี้ก็เป็นการอัศจรรย์ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ เป็นข้อที่ 5 ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้ว พวกกันชื่นชมในธรรมวินัยนี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาสมุทร มีรสเค็มรสเดียว ธรรมวินัยนี้ก็เหมือนกัน มีวิมุตติรส รสเดียว ข้อที่ธรรมวินัยนี้มีวิมุตติรส รสเดียวแม้ก็เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ เป็นข้อที่ 6 ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้ว พวกกันชื่นชมในธรรมวินัยนี้

ดูรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรัตนะมาก มีรัตนะมิใช่ชนิดเดียว รัตนะในมหาสมุทรนั้นเหล่านี้ คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา แก้วประพาฬ เงิน ทอง ทับทิม มรกต ธรรมวินัยนี้ก็เหมือนกัน มีรัตนะมาก มีรัตนะมิใช่อย่างเดียว รัตนะในธรรมวินัยนั้นเหล่านี้คือ สติปัญญา 4 สัมมปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โภชนงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 ข้อที่ธรรมวินัยนี้ มีรัตนะมาก มีรัตนะมิใช่อย่างเดียว รัตนะ ในธรรมวินัยนั้นเหล่านี้ คือ สติปัญญา 4... อริยมรรคมีองค์ 8 แม้ก็เป็นความอัศจรรย์ ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ เป็นข้อที่ 7 ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้ว พวกเขาร่วมชื่นชมในธรรมวินัยนี้

ดูรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ใหญ่ ๆ สัตว์ใหญ่ ๆ ในมหาสมุทรนั้นเหล่านี้ คือ ปลาตมิ... อสุร นาค คนธรรพ์ มีอยู่ในมหาสมุทร มีลำตัวตั้งร้อยโยชน์ก็มี สองร้อยโยชน์ก็มี สามร้อยโยชน์ก็มี สี่ร้อยโยชน์ก็มี ห้าร้อยโยชน์ก็มี ธรรมวินัยนี้ก็เหมือนกัน เป็นที่อยู่อาศัยของคนใหญ่ ๆ คนใหญ่ ๆ ในธรรมวินัยนั้นเหล่านี้ คือ โสดาบัน ผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สกิทาคามี ผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งสกิทาคามีผล อนาคามี ผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอนาคามีผล อรหันต์ ผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นอรหันต์ ข้อที่ธรรมวินัยนี้เป็นที่อยู่อาศัยของคนใหญ่ ๆ คนใหญ่ ๆ ในธรรมวินัยนั้นเหล่านี้ คือ โสดาบัน ... ผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นอรหันต์ แม้ก็เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมี ในธรรมวินัยนี้ เป็นข้อที่ 8 ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้วพวกเขาร่วมชื่นชมในธรรมวินัยนี้ ดูรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ 8 ประการนี้แล ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้วพวกเขาร่วมชื่นชมในธรรมวินัยนี้ (วินย.จุล. 7/457/226)

ความอัศจรรย์ของพระธรรมวินัยนี้จะไม่เกิดขึ้นเลยถ้าขาดองค์ประกอบด้านสังฆกรรม

เมื่อภิกษุสงฆ์มีความสามัคคีต่อกัน การอยู่ร่วมกันก็ราบรื่นทำให้ประชาชนผู้ที่ได้พบเห็นเกิดศรัทธา ผู้ที่ยังไม่เคยศรัทธาก็จะได้ศรัทธา ที่ศรัทธาอยู่แล้วยิ่งจะศรัทธามากขึ้น เป็นสิ่งยืนยันได้ชัดเจนอย่างหนึ่งว่า กระบวนการสังฆกรรมสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการปัญหาภายในของภิกษุสงฆ์ได้ซึ่งพิสูจน์ชัดมาด้วยเหตุการณ์ต่างๆ มากมายกระทั่งปัจจุบัน

แต่ก็มีข้อสังเกตประการหนึ่งว่า ผู้ที่ทำให้ระบบสังฆกรรมขับเคลื่อนไปได้นั้นก็คือ “ภิกษุ” การล่วงละเมิดสิกขาบทในแต่ละข้อนั้น ภิกษุผู้ล่วงละเมิดต่างก็มีเหตุผลในการล่วงละเมิดทำความผิดแตกต่างกันไป บางคนล่วงละเมิดเพราะคิดว่าพระพุทธองค์ยังไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ตั้งเอาไว้ บางรูปล่วงละเมิดเพราะมีความจำเป็นบางประการ บางคนล่วงละเมิดเพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่ก็มีหลายรูปที่ล่วงละเมิดเพราะเป็นคนที่มีจิตใจหยาบกระด้างเป็นพื้นฐาน อาศัยช่องโหว่ของกฎ ระเบียบมาเป็นข้ออ้างทำความผิดต่าง ๆ เป็นที่เอือมระอาของเพื่อนสหธรรมิกและชาวบ้านทั่วไป ส่วนบางท่านเป็นผู้มีจิตใจดีงามแต่มีข้อปรากฏว่าเป็นต้นบัญญัติในฐานะสิ่งที่ทำอาจเป็นช่องทางให้เกิดความเสียหายต่อไปภายหน้าได้

การปฏิบัติตัวไม่เรียบร้อยเป็นเหตุให้มีกฎระเบียบแต่ละข้อทั้งของภิกษุและภิกษุณี (วินย.ภิกษุณี วิภจค. 3/1/1) ล้วนมีพื้นฐานมาจากความคิดทั้งเพื่อตนและเพื่อหมู่คณะของตนเป็นหลัก ขาดการเอาใจใส่ต่อมารยาทอันดีงามของภิกษุสงฆ์ที่พระพุทธองค์มีพระประสงค์จะจำลองมารยาทจากวรรณคดีขัตติย์มา

เป็นแบบอย่างปฏิบัติ เรื่องการนุ่งห่มก็ให้เรียบง่าย เรื่องการอยู่การฉันก็ให้เป็นระเบียบ เรื่องการแสดงธรรมก็ต้องเป็นทางการผู้ฟังต้องมีความเคารพต่อผู้แสดง เรื่องการขับถ่ายอุจจาระปัสสาวะบนน้ำลายก็ไม่ให้มันง่าย ต้องคำนึงถึงหลักอนามัยความสะอาด ยกย่องให้เป็นสังคมอุดมคติที่ประชาชนยอมรับไม่ต่างจากวรรณคดีด้วยเหตุที่พระพุทธองค์ทรงทราบพื้นฐานความมั่งง่ายของคนในสังคมเป็นอย่างดี การบัญญัติสิกขาบทจึงเน้นให้ความสำคัญกับเรื่องมารยาทค่อนข้างมาก ดังพระพุทธดำรัสที่ตรัสกับท้าวสักกเทวราชว่า การที่จะนับถือพระสงฆ์ได้สนิทใจด้วยความศรัทธาอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์นั้น พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคจะต้องเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเหมาะสม ประกอบไปด้วยคฤหัสถ์บุรุษ 4 และบุคคละ 8 จึงควรแก่การต้อนรับ นับถือ ถวายทักษิณา กราบไหว้บูชาและเป็นนาบุญของโลกอันประเสริฐ (สุตตตันต.ส.สพ. 18/535/343) แต่พระภิกษุบางรูปที่แม้จะมาขอในพระพุทธศาสนาแล้วก็ยังติดอยู่ในมารยาทเดิม ปฏิบัติตนตามความเคยชินเดิม ออกนอกกลุ่มนิกายเป็นมารยาทที่รู้จักกันว่าไม่เหมาะสมแก่สมณสารูป เพียงแต่ยังไม่มียกบัญญัติเท่านั้นเอง พฤติกรรมดังกล่าวเป็นที่น่ารังเกียจของเพื่อนสหธรรมิกด้วยกันเองหรือแม้แต่ชาวบ้าน จนเป็นเหตุให้พระพุทธองค์ต้องบัญญัติเป็นสิกขาบทห้ามไว้ ซึ่งภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติสิกขาบทนั้นแบ่งเป็นกลุ่มได้ ดังนี้

แบ่งกลุ่มตามจำนวนครั้งที่ล่วงละเมิด

ภิกษุที่ล่วงละเมิดอาบัติเป็นอาจินพระพุทธองค์จะทรงเรียกด้วยวาจาว่า “โมฆบุรุษ” คือเป็นคนไร้สาระ อันหมายถึง การเป็นคนที่ไม่อาจบรรลุถึงเป้าหมายที่พระองค์ประสงค์จะให้เป็นที่เรียบร้อย ทำให้เป็นปัญหาต่อสังคมสงฆ์ได้ขาด สิกขาบทของพระสงฆ์มีทั้งสิ้น 227 ข้อ เป็นสิกขาบทอันมีเหตุให้เป็นการล่วงละเมิดเป็นต้นบัญญัติของเรื่องต่างๆ มี 220 ข้อ ส่วนอีก 7 ข้อเป็นวิธีแก้ไขปัญหาการทะเลาะวิวาทแตกแยกกันในหมู่ภิกษุสงฆ์ว่าจะต้องแก้ไขปัญหานั้นด้วยวิธีใด

ซึ่งกลุ่มภิกษุผู้ที่เป็นต้นบัญญัติของสิกขาบทมากที่สุด คือ

1. ภิกษุฉัพพัคคีย์ เป็นต้นบัญญัติ 123 สิกขาบท อีกทั้งยังมีการแยกไปประพจน์ไม่เรียบร้อยเป็นรายบุคคลอีก 2 สิกขาบท กล่าวคือ พระเมตตียะและพระภุมมชกะ 1 สิกขาบท พระอัสสชิและพระปัญพัสกุละอีก 1 สิกขาบท รวมทั้งสิ้นเป็น 125 สิกขาบท นับเป็นกลุ่มภิกษุที่กระทำความผิดแล้วนำไปสู่การบัญญัติสิกขาบทมากที่สุด กลุ่มนี้เรียกชื่อโดยภาพรวมว่า “ฉัพพัคคีย์” เป็นกลุ่มภิกษุชาวแคว้นวัชชี มีอยู่เป็นจำนวนมาก ในอรรถกถาพระวินัยระบุว่า มีจำนวน 500 รูปและกล่าวไว้ชัดเจนว่ามีพระเมตตียะและพระภุมมชกะเป็นหัวหน้า (สมนตปาสาทิกา นาม วินยฎกถา 2/92) ซึ่งภิกษุกลุ่มนี้ตามปกติก็ไม่ได้มีเพียงแค่ 2 รูปนี้เท่านั้นที่แสดงบทบาททำให้เป็นที่ปรากฏ แต่ยังมีพระอัสสชิและพระปัญพัสกุละ พระปณฺฑุเกและพระโลหิตกะ รวมเป็น 6 รูปแสดงบทบาทด้วย มีข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่งก็คือภิกษุฉัพพัคคีย์มักจะทำผิดพระวินัยเป็นคู่ตามรายชื่อดังกล่าว อาบัติที่ภิกษุฉัพพัคคีย์เหล่านี้ เป็นต้นบัญญัติมีตั้งแต่สังฆาติเสส (สิกขาบทที่ 9,13) ที่มีโทษหนักแต่ยังพอแก้ไข นิสสัคคิยปาจิตตีย์ (สิกขาบทที่ 1, 7, 11, 12, 13, 17, 19, 21, 24, 26, 30) ปาจิตตีย์ (สิกขาบท 2, 3, 4, 9, 16, 17, 21, 23, 24, 27, 28, 31, 39, 47, 48, 49, 50, 52, 55, 60, 62, 63, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 85, 88, 89, 90, 91) ปาฏิเทสนียะ (สิกขาบทที่ 2) และเสขยวัตรเกือบทั้งหมดรวม 72 สิกขาบท (ยกเว้นสิกขาบทที่ 51, 55, 56) ที่มีโทษ

ปานกลางและเล็กน้อย ภิกษุฉัพพัคคีย์จึงนับว่าเป็นกลุ่มที่มีปัญหามากที่สุดและปัญหานั้นมาปรากฏผลชัดเจนหลังพระพุทธองค์ปรินิพพานได้ 100 ปี ในรุ่นศิษย์ของภิกษุฉัพพัคคีย์ในแคว้นวัชชีแล้วนำไปสู่การแยกเป็นฝักฝ่าย เป็นกลุ่ม เป็นนิกายชัดเจนนับตั้งแต่นั้น

2. พระอุปนันทศากยบุตร เป็นต้นบัญญัติ 16 ลิกขาบท ประวัตติเกี่ยวกับตัวท่านนี้รู้แต่เพียงว่าเป็นเชื้อสายศากยเช่นเดียวกับพระพุทธองค์ หลังจากบวชแล้วมีความเชี่ยวชาญชำนาญการด้านตัดเย็บจีวรจึงมีผู้ศรัทธาเลื่อมใสแล้วถวายจีวรให้แก่ท่าน แต่ชาวบ้านที่ถวายก็ต้องผิดหวังเพราะท่านมีลักษณะเป็นคนเห็นแก่ได้ ปัญหาที่เกิดจากตัวท่านก็จะเกิดปัญหาด้านจีวรเป็นส่วนมากด้วยเหตุที่ท่านชำนาญการด้านตัดเย็บ ซึ่งสันนิษฐานว่าก่อนบวชน่าจะมีอาชีพเกี่ยวกับการตัดเย็บเสื้อผ้าหรือค้าขายผ้าเป็นแน่แท้ จึงมีพฤติกรรมที่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องผ้าเป็นส่วนมาก ลิกขาบทที่ท่านเป็นต้นบัญญัตินั้นได้แก่ นิสสัคคิยาจิตตีย์ (ลิกขาบทที่ 6, 8, 9, 10, 18, 20, 25, 27) ปาจิตตีย์ (ลิกขาบทที่ 42, 43, 44, 45, 46, 59, 64, 87) ผลจากลิกขาบทที่พระอุปนันทศากยบุตรเป็นต้นบัญญัตินั้นส่วนมากเป็นเรื่องเกี่ยวกับจีวรทำให้ภิกษุต้องระมัดระวังเกี่ยวกับเรื่องจีวรหรือการจะรับจีวรมากยิ่งขึ้นและอีกเรื่องหนึ่งก็คือ เรื่องการรับเงินและทองเพื่อใช้สอยเองนั้นก็ เป็น 1 ใน 10 ประเด็นที่เป็นข้ออ้างเพื่อจะทำการถอดถอนพระวินัยของภิกษุชาวเมืองวัชชี เมื่อคราวสังคายนาครั้งที่ 2 พ.ศ.100

3. พระอุทายี เป็นต้นบัญญัติ 13 ลิกขาบท เป็นภิกษุรูปหนึ่งที่มีความประพฤติไม่เรียบร้อยส่งผลกระทบต่อภิกษุสงฆ์ทำให้ต้องมีการบัญญัติพระวินัยเรื่องหนักๆ หลายข้อ หรือแม้แต่เรื่องปานกลางถึงเล็กน้อยที่เน้นหนักไปในทางทะเลาะวิวาท กล้าวคือ สังฆาทิเสส (ลิกขาบทที่ 1,2,3,4,5) อนียตทั้ง 2 ลิกขาบท นิสสัคคิยาจิตตีย์ (ลิกขาบทที่ 4,5) ปาจิตตีย์ (ลิกขาบทที่ 7,26,30,61) ตามประวัติของท่านเป็นผู้มีครอบครัวก่อนที่จะเข้ามาบวช จากนั้นอดีตภรรยาของท่านก็มาบวชตามเป็นภิกษุณี เมื่อบวชแล้วก็ยังไปมาหาสู่กันจนเกิดตั้งท้องกลายเป็นเรื่องราวต้องสอบสวนกัน เพราะคิดกันว่าท่านได้เสกเพศนธรรมกับนางภิกษุณีผู้เป็นอดีตภรรยา ดังนั้น ตลอดชีวิตของท่านจะปรากฏว่าเป็นภิกษุที่มีความประพฤติเสื่อมเสียไม่ประพฤติตามพระธรรมวินัย รวมทั้งมีพฤติกรรมในทางอิจฉาริชา มกโธ้อวดตนจนเกินวิสัยปกติ จึงถูกเรียกว่า โลลูทายี แปลว่า พระอุทายีผู้เหลวไหล นอกจากนี้ชื่ออุทายียังมีซ้ำกันอีกสองท่านคือ พระกาฬุทายีและพระมหากุทายี แต่พระอุทายีสองท่านนี้เป็นพระอรหันต์ บางครั้งเพื่อป้องกันการเรียกสับสนก็จะเรียกพระอุทายีผู้เป็นต้นบัญญัติว่า พระโลลูทายี

4. พระฉนนะ เป็นต้นบัญญัติ 6 ลิกขาบท เรื่องราวเกี่ยวกับพระฉนนะนั้นเกี่ยวข้องกับพระพุทธองค์ตั้งแต่เป็นเจ้าชายสิทธัตถะโดยทำหน้าที่เป็นสารถีประจำพระองค์หรือแม่แต่วันเสด็จออกบวชก็มีนายฉนนะเป็นเพื่อนเสด็จออกมาจากพระราชวังทรงม้าช็อกกันทกะ ภายหลัง ฉนนะออกบวชตามพระพุทธองค์ แต่เมื่อบวชแล้วกลายเป็นคนหัวดีอวดอยากเพราะมักจะอ้างว่าตนมีความสำคัญที่สุด เพราะถ้าไม่มีตนก็ไม่มีพระพุทธเจ้า จึงถูกสงฆ์ลงนิกคกรรมหลายครั้งโดยเฉพาะอย่างยิ่งอุกเขปนียกรรมอันเป็นกรรมที่ปรากฏอยู่ในกรรมวิสตุนี้ นอกจากถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมแล้วยังถูกสงฆ์ลงพรหมทัณฑ์ไม่คบค้าสมาคมเจรจาทาที่ด้วยทำให้ลดทิวณฐิมานะภายหลังจึงสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ท่านนับเป็นตัวอย่างของผู้ที่ “มีดีมาสว่างไป” อย่างแท้จริง สำหรับอาบัติที่ท่านเป็นต้นบัญญัตินั้นได้แก่ สังฆาทิเสส (ลิกขาบทที่ 7,12)

ปาจิตตีย์ (สิกขาบทที่ 12, 19, 54, 71)

ส่วนสิกขาบทอื่น ๆ มีภิกษุเป็นต้นบัญญัติต่าง ๆ หลายรูปคละเคล้ากันไปรูปละครั้งสองครั้งเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่เมื่อกลายเป็นต้นบัญญัติแล้วก็จะเป็นผู้สำรวมระวังอย่างดี ประพฤติปฏิบัติตนเรียบร้อยเป็นพระสงฆ์ที่ดีต่อมา มีเพียงบางรูปเท่านั้นที่ไม่อาจกลับตัวกลับใจประพฤตินให้เป็นพระสงฆ์ที่ดีได้จึงไม่สามารถอยู่ในพระศาสนาได้หรือแม้อยู่ได้ก็เป็นเหมือนกับตาลยอดดวนที่ไม่มีทางเจริญงอกงามในพระธรรมวินัยอีกต่อไป

แบ่งกลุ่มตามความหนักเบาของอาบัติ

สิกขาบทที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้แล้วนั้นมีโทษจากสถานหนักไปหาสถานเบา โทษที่เกิดจากการล่วงละเมิด มีชื่อเรียกว่า “อาบัติ” มี 7 อย่าง คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส ฤกษ์จัจย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏและทุกภาสิต ซึ่งไม่ใช่ชื่อเรียกสิกขาบท แต่เป็นชื่อเรียกกระทงความผิดในแต่ละระดับจากหนักไปหาเบา ถ้าภิกษุต้องโทษสถานหนักคือ ปาราชิก จะขาดจากความเป็นภิกษุทันทีนับแต่วินาทีที่ล่วงละเมิด แต่หากต้องโทษสถานหนักคือ สังฆาทิเสส ก็ยังนับว่าพอแก้ไขได้อยู่ ยังมีทางออกอยู่ แต่ก็ต้องอยู่ปริวาสกรรมจำกัดสิทธิของตนในความเป็นภิกษุบางประการลงไป อันเปรียบเสมือนต้องโทษจองจำในคุก ถ้าต้องโทษตั้งแต่ฤกษ์จัจยจนถึงทุกภาสิตนับว่าเป็นโทษสถานเบาที่ผู้ล่วงละเมิดจะต้องแก้ไขด้วยการบอกกล่าวความผิดของตนให้ภิกษุอีกรูปหนึ่งรับรู้ ที่เรียกว่า “การแสดงอาบัติ” แล้วให้สัจจาจายืนยันว่าจักพยายามสำรวมระวังให้ดี ไม่ให้เกิดกรณีดังกล่าวขึ้นอีก การที่จะรับโทษหรือมีความผิดได้นั้นต้องเข้าองค์ประกอบ 6 ประการคือ 1. ไร้ความระอาย 2. ไม่รู้ว่าเป็นอาบัติ 3. ฝืนกระทำการไปทั้ง ๆ ที่ยังสงสัยอยู่ 4. สิ่งที่ไม่เหมาะสมกลับเห็นว่าเหมาะสม 5. สิ่งที่เหมาะสมกลับเห็นว่าไม่เหมาะสม และ 6. พลังเปลอขาดสติ (วินย.ปริวาร. 8/887/261)

ซึ่งจากการเรียงลำดับอาบัติตั้งแต่สถานหนักกล่าวคือปาราชิกและสังฆาทิเสส จนกระทั่งสถานเบาคืออนียตถึงเสขียวัตรจะสังเกตได้ว่าผู้ที่เป็นต้นบัญญัติจะมีเหตุของการล่วงละเมิดแตกต่างกันออกไปแล้วแต่กรณี ซึ่งแต่ละเหตุการณ์ล้วนมีเหตุผลส่วนตัวมาประกอบทั้งสิ้น ดังกลุ่มตัวอย่างต่อไปนี้

1. กลุ่มอาบัติที่มีโทษมากแก้ไขไม่ได้เปรียบเทียบกับโทษประหารชีวิต

อาบติกุณนี้มี 4 ข้อ ซึ่งแต่ละข้อมีผลต่อสภาพจิตใจที่ผู้ล่วงละเมิดไม่อาจจะพัฒนาไปกว่าเดิมได้เรียกว่าเป็นผู้พ่ายแพ้ต่อกิเลสภายในใจของตน ดังตัวอย่างกรณีปาราชิกสิกขาบทที่ 1 ซึ่งมีพระสุทินน์เป็นต้นบัญญัติขึ้น เมื่อท่านล่วงละเมิดแล้วได้รับผลกระทบต่อตนเองโดยตรง มีจิตใจร้อนรุ่มอดรนทนไม่ไหวไม่สามารถเก็บเรื่องราวอันเอาไว้คนเดียวได้จึงบอกเรื่องราวของตนเองให้เพื่อนพระสงฆ์ด้วยกันได้รับรู้ เมื่อเรื่องจากปากต่อปากได้แพร่กระจายไปคนทั่วไปก็ได้รับรู้กันทั่ว พระสุทินน์จึงได้รับความเดือดร้อนอันเกิดจากการถูกตำหนิติเตียน ทำให้ท่านมีจิตใจที่หม่นหมองตลอดเวลาจนที่สุดก็ไม่สามารถบรรลุธรรมผลในขั้นสูงได้เลย ต่างจากภรรยาและบุตรของท่านภายหลังได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ได้บรรลุพระอรหัตผลด้วยกันทั้งคู่ พระสุทินน์เองแม้จะได้รับการยกเว้นโทษในฐานะเป็นต้นบัญญัติก็จริง

แต่ความผิดในใจของท่านก็ยังคอยติดตามให้เกิดความรู้สึกผิดอยู่ตลอดเวลาจนทำให้จิตใจไม่สามารถยกขึ้นให้สูงกว่าเดิมได้ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมา จากการล่วงละเมิดที่ได้กระทำเอาไว้ อันเป็นเรื่องที่ผิดปกติวิสัยที่สมณะทั่วไปจะพึงกระทำ โทษนั้นจึงเป็นโทษหนักถ้าเปรียบเทียบกับโทษในทางบ้านเมือง ก็คือการประหารชีวิต ในทางธรรมก็ไม่ได้แตกต่างกันประการใดเพราะพระสุทินน์แม้จะไม่ได้ถูกประหารด้วยอาบัติปาราชิก แต่คุณธรรม ภายในใจก็เป็นตัวประหารท่านเองอยู่แล้ว กลุ่มอาบัติที่มีโทษสูงสุดกลุ่มนี้มีข้อสังเกตอยู่อีกข้อหนึ่งก็คือ สิกขาบทที่ 3 ซึ่งเป็นเรื่องเดียวในอาบัติทั้งหมด 220 ข้อที่ไม่ได้เกิดจากบุคคลเป็นต้นบัญญัติ หากแต่เรื่องดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะอสุภกถาที่ภิกษุกลุ่มหนึ่งได้ฟังจากพระพุทธองค์แล้วก็เจริญอสุภกรรมฐานเป็นการใหญ่จนกระทั่งเกิดความเบื่อหน่ายขยะแขยงต่อร่างกายของตนเหลือเกินที่เป็นประดุจซากศพจึงฆ่าตัวตายเองบ้าง วานให้คนอื่นฆ่าบ้างด้วยคิดอยากจะหนีร่างกายอันเต็มไปด้วยสิ่งเน่าเหม็นต่าง ๆ นี้โดยเร็ว กว่าเรื่องราวจะไปถึงพระพุทธองค์พระสงฆ์ก็ได้ฆ่าตัวตายไปหลายรูปแล้วจึงทรงแสดงวิธีแก้อสุภกถาด้วยการให้เจริญอานาปานสติพิจารณาลมหายใจเข้าออกแทน สิกขาบทนี้มีข้อที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ กลุ่มภิกษุฉัพพัคคีย์ซึ่งเป็นต้นบัญญัติของสิกขาบทมากมายนั้นบทรูปแล้วได้อยู่ในเขตบรรพชิตหรือว่าต้องโทษหนักจนกระทั่งต้องลาสิกขาในข้อนี้มีคำตอบระบุไว้ชัดเจนว่า กลุ่มภิกษุฉัพพัคคีย์ไปพบอุบาสกคนหนึ่งซึ่งกำลังป่วยหนัก แต่ภรรยาของเขามีรูปร่าง เกิดจิตปฏิพัทธ์พึงพอใจเข้าอยากจะให้สามีของนางตายเสียจึงพูดเกลี้ยกล่อมว่า อุบาสกทำความดีไว้มากมายแล้ว ถ้าตายไปก็จะได้สวยทิพย์สุขในสรวงสวรรค์เป็นแน่แท้ อุบาสกเห็นด้วยจึงรับประทานของเคี้ยวของดื่มที่แสดงโรคเข้าไปอาการป่วยกำเริบขึ้นจนถึงแก่ความตายสมดังปรารถนาของภิกษุฉัพพัคคีย์ทุกประการ เรื่องราวนี้ได้แพร่กระจายไปทั่วก่อให้เกิดกระแสต่อต้านภิกษุฉัพพัคคีย์อย่างรุนแรง พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนี้เพิ่มเติม เรียกว่า อนุบัญญัติ และทรงปรับอาบัติภิกษุฉัพพัคคีย์ว่าเป็นปาราชิกข้อหาพรรณาคณในความตายและชักชวนเพื่อให้เขาตายจึงเป็นข้อยืนยันชัดเจนว่า ภิกษุฉัพพัคคีย์ได้ขาดจากความเป็นภิกษุเพราะอาบัติปาราชิกในสิกขาบทข้อนี้ แต่จะเป็นรูปใดบ้างที่รับโทษก็ไม่อาจยืนยันได้เพราะในกลุ่มภิกษุฉัพพัคคีย์นั้นมีจำนวนหลายร้อยรูป หรือจะเป็นเพียงหัวหน้ากลุ่มทั้ง 6 รูปเท่านั้น

2. กลุ่มอาบัติที่มีโทษมากแต่แก้ไขได้เปรียบเหมือนการถูกจองจำในคุก

อาบัติกลุ่มนี้มี 13 ข้อ แบ่งลักษณะโทษออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มแรกว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับความต้องการทางเพศ เช่น การจงใจปล่อยสุภกะ(น้ำอสุจิ) ออกมา การจับต้องกายหญิง

การพูดจาเกี่ยวพาราชิกหญิง การพูดให้เขามาบำเรอตนในทางกาม การเป็นพ่อสื่อพ่อชักหรือแม่แต่การกล่าวหาว่าต้องอาบัติปาราชิกด้วยการมีความสัมพันธ์ทางเพศ ต่าง ๆ เหล่านี้ซึ่งเป็นวิธีปฏิบัติของผู้มักมากในกาม เป็นเรื่องราวที่คล้ายคลึงการใช้ชีวิตเยี่ยงคฤหัสถ์ กลุ่มที่ 2 ว่าด้วยเรื่องการสร้างกุฎิและวิหารที่ใหญ่โตเกินความจำเป็น และกลุ่มที่ 3 ว่าด้วยเรื่องการทำรบกวนภิกษุที่ดื้อรั้นว่ายากสอนยากประพฤตินั้นเหลวไหลนอกกลุ่มนอกรวม และมีข้อสังเกตก็คือ ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติของอาบัติกลุ่มนี้มากที่สุดคือ พระอุทายี มีถึง 5 สิกขาบทและเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องเพศทั้งสิ้น ผู้ที่เป็นต้นบัญญัติรองลงมาคือ พระฉนนะ มีอยู่ 2 สิกขาบทเกี่ยวข้องกับการสร้างวิหารหลังใหญ่โตเกินความจำเป็นกับข้อที่ว่าด้วยการเป็นคนหัวดีว่ายากสอนยาก นอกนั้นก็มิบุคคลบ้าง คณะบ้างเป็นต้นบัญญัติ ในบุคคล

กลุ่มดังกล่าวนี้มีชื่อที่น่าสนใจอยู่ 2 ชื่อคือ พระเทวทัต ผู้เป็นต้นบัญญัติว่าด้วยการพยายามทำลายสงฆ์ ซึ่งภายหลังพระเทวทัตผู้นี้ คือภิกษุผู้ที่กระทำการต่างๆ เพื่อสั่นคลอนสังฆมณฑลให้เกิดเรื่องราวมากที่สุดในยุคพุทธกาล และอีกรูปหนึ่งคือ พระทัฬหฬลบุตร เป็นต้นบัญญัติเกี่ยวกับการถูกกล่าวหาว่ามีความสัมพันธ์ทางเพศกับนางภิกษุณี อันเป็นข้อกล่าวหาของพระเมตติยะและพระภุมมชกะซึ่งอยู่ในกลุ่มฉัพคีย์ ที่เป็นข้อน่าสังเกตก็คือ พระทัฬหฬลบุตร เป็นผู้ทำการสงฆ์ในหน้าที่เสนาสนคาหาปะกะ (จัดแจงที่พักอาศัย) ถูกกล่าวหาเพราะการทำหน้าที่ของท่านไม่เป็นที่ถูกใจภิกษุกลุ่มฉัพคีย์จึงมีการกล่าวโทษหรือหาเลสต่างๆ มากกล่าวโทษท่านด้วยข้อหาที่หนัก แต่ท่านเหล่านั้นก็นับว่าเป็นต้นบัญญัติไม่ต้องรับโทษตามกระหังความผิดแต่อย่างใด ในบรรดาผู้เป็นต้นบัญญัติเหล่านั้นบางคนก็สำนึกในความผิดที่ได้ทำลงไปกลับไปกลับกลับใจในภายหลังจนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ก็มีดังเช่นพระฉันทะ แม้ไม่ได้เป็นพระอรหันต์ในภพชาตินี้ แต่ด้วยความที่ได้กระทำความผิดไว้มากมาย ก็เกิดสำนึกผิดเองแม้ว่าเกือบจะสายเกินไปก็ยังมีความหวังว่าจะได้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าในอนาคตกาล ดังเช่น พระเทวทัต ภิกษุอื่นผู้ที่ได้ทำผิดในสิกขาบทประเภทนี้ เรียกว่า ต้องครุกาบัติได้รับโทษสูงสุดแต่เป็นประเภทเสตกิจฉา ยังพอมีทางแก้ไขได้ มีขั้นตอนปฏิบัติ 4 อย่าง คือ 1.ปริวาส อยู่ชดใช้ความผิดเท่าจำนวนวันที่ปกปิดความผิดไว้ 2.มานัต ประพฤติตามระเบียบปฏิบัติอันเคร่งครัด 6 คิน 3.อัพภาน การคืนสถานะความเป็นภิกษุปกติให้หรือการเรียกเข้าหมู่ จะต้องใช้พระสงฆ์ 20 รูปขึ้นไป 4.ปฏิกัสนา กรณีที่เกิดเหตุทำความผิดซ้ำซ้อนในเรื่องเดิม ผู้ทำความผิดอยู่ปริวาสจนครบตามจำนวนวันแล้วสงฆ์ก็มีมติให้อยู่มานัต 6 คินอีกครั้งตามความผิดเดิมที่ทำค้างไว้ ในระหว่างอยู่ในขั้นตอนเหล่านี้จะถูกจำกัดสิทธิบางประการที่จะพึงได้รับในขณะที่เป็นพระภิกษุตามปกติ เช่น ห้ามบวชให้คนอื่น ห้ามให้ศีลสัณห์ ห้ามใช้สิทธิที่จะต้องได้รับตามพรรษา ห้ามใช้สิทธิเหมือนภิกษุปกติ ต้องประจานความผิดตนเองด้วยการบอกอาบัติของตนแก่ภิกษุรูปอื่นที่เข้ามาในวัด และห้ามไม่ให้อยู่ในวัดที่ไม่มีพระสงฆ์อยู่ด้วย (วินย.จุล. 6/322/156) ขั้นตอนเหล่านี้จึงเปรียบเหมือนการถูกถอดออกจากความเป็นพระปกติในระหว่างรับโทษทัณฑ์เหมือนทหารตำรวจหรือข้าราชการต่างๆ ที่ทำผิดแล้วถูกกักบริเวณถูกสั่งพักราชการชั่วคราวในระหว่างสอบสวนนั่นเอง แต่การลงโทษเหล่านี้ไม่ได้เป็นไปในลักษณะผ่อนผันไม่ได้ ยังมีการเปิดโอกาสให้เก็บปริวาสและมานัตได้ ซึ่งหมายถึง เมื่อไม่สะดวกกรณีพระสงฆ์มาประชุมกันมากมายจะเที่ยวบอกประจานตัวเองให้หมดสิ้นทั่วถึงก็คงเป็นไปได้ จึงมีพระอนุญาตให้งดการลงโทษไว้ก่อน เมื่อเหตุการณ์เป็นปกติแล้วจึงสมทวนถือการอยู่ปริวาสและประพฤติมานัตต่อไปใหม่จนครบกำหนดวัน

3. กลุ่มอาบัติที่มีโทษเล็กน้อยเปรียบเหมือนโทษปรับตักเตือน

อาบัติกลุ่มนี้มีมากมายว่าโดยชื่อมี 6 อย่าง คือ ฤลลัจฉัย นิสสัคคียปาจิตติย ปาจิตติย ปาฏิเทศนียะ ทุกกฏ และทุพภาษิต แต่เมื่อว่าโดยหัวข้อแล้วก็นับหมวดหมู่ตั้งแต่หมวดอนินยจนกระทั่งถึงหมวดเสขยัตตราเป็นต้นไป ซึ่งยังไม่รวมอาบัติข้ออื่นๆ อย่างหมวดปาราชิกและสังฆาทิเสสที่ภิกษุคิดจะกระทำการแต่ไม่สำเร็จความผิดถึงขนาดเป็นปาราชิกหรือสังฆาทิเสส ก็ต้องรับโทษลดหย่อนกันลงมาตามลำดับ เช่น การฆ่าหรือสั่งให้ฆ่าคน ถ้าเขาตายอย่างที่ตั้งใจไว้ต้องอาบัติปาราชิก ถ้าเกือบตายมีอาการสาหัสต้องอาบัติฤลลัจฉัย แต่ถ้าบาดเจ็บเพียงเล็กน้อยต้องอาบัติทุกกฏ เหล่านี้คือโทษที่ลดหลั่น

ลงมาตามลำดับความหนักเบา อาบัติที่มีโทษสถานเบาเหล่านี้เมื่อภิกษุล่วงละเมิดแล้ว ต้องแสดงอาบัติต่อภิกษุด้วยกัน 1 รูป ในการแสดงอาบัติจะต้องบอกชื่ออาบัติ บอกอาการที่ทำและปฏิญาณตนว่า จะสำรวมระวังให้ดี จะไม่ทำ ไม่พูดและไม่คิดอย่างนี้อีก ความจริงแล้วอาบัติเล็กน้อยนั้นจะถือว่าไม่สำคัญก็ได้ไม่ได้เพราะเมื่อครั้งปฐมสังคายนาได้มีการถกเถียงกันในเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง พระอรหันตสาวกทั้ง 500 องค์ที่ประชุมกันไม่อาจสรุปได้ว่าหมวดหมู่ใดบ้างคืออาบัติเล็กน้อย (วินย.จุลล. 7/619/308) ทั้งมีการปรับอาบัติพระอานนท์ ผู้เป็นพุทธอุปัฏฐากฐานย่อย่อนต่อหน้าที่ซึ่งไม่ได้ทุลถามพระพุทธรองค์ถึงบทสรุปในเรื่องอาบัติเล็กน้อย (วินย.จุลล. 7/622/310) ในเมื่อสรุปไม่ได้ว่าอาบัติเล็กน้อยคือหมวดหมู่ใดบ้าง พระมหากัสสปเถระในฐานะเป็นประธานทำปฐมสังคายนาจึงขอให้พระสาวกทุกท่านคงบทบัญญัติต่าง ๆ เอาไว้ทุกข้อไม่มีการถอดถอนด้วยเห็นผลว่าเป็นแนวทางปฏิบัติอันดีงามซึ่งจะเป็นผลเชิงบวกต่อภาพพจน์ของพระสงฆ์ในอนาคตอย่างแน่นอน จึงให้คงเอาไว้ตามที่ทรงมีพุทธบัญญัติ มติดังกล่าวนั้นไม่ได้เป็นที่ยอมรับกันทั้งหมดในหมู่พระสงฆ์ยุคนั้น จึงนำไปสู่การแยกย่อยเป็นเป็นนิกายต่าง ๆ อีกมากมายต่อมา เพราะมีมูลเหตุมาจากอาบัติเล็กน้อยนั่นเอง

บทสรุป

อาจกล่าวได้ว่า “สังฆกรรม” มีจุดเด่นตรงที่เป็นกระบวนการเชื่อมโยงทั้งจำนวนภิกษุสงฆ์และสีมาเข้าด้วยกันอย่างบูรณาการ ทำให้เห็นภาพของความรับผิดชอบ จิตสำนึกต่อส่วนรวมซึ่งเป็นส่วนสำคัญส่งเสริมให้ภาพของความเป็นระบบสังคมสงฆ์ดำรงอยู่ได้มาจนกระทั่งปัจจุบันและสืบต่อไปในอนาคตตามแนวทางแห่งการบริหารงานคณะสงฆ์ภายใต้กรอบโอวาทปาฏิโมกข์ที่พระพุทธรองค์ได้ทรงวางหลักเกณฑ์การบริหารคณะสงฆ์เอาไว้ทุกประการ

เอกสารอ้างอิง

สยามรัฐสส เตปิฎก. (2523). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

สมนตปาสาทิกาย นาม วินยฎกถาย ปจโม ภาโค. (2537). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

สมนตปาสาทิกาย นาม วินยฎกถาย ทุติโย ภาโค. (2537). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

สมนตปาสาทิกาย นาม วินยฎกถาย ตติโย ภาโค. (2537). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

ธมมปทฎกถาย ปถจโม ภาโค. (2528). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

BUDSIR VI for Windows. (2550). พระไตรปิฎก ประมวลคัมภีร์และแหล่งค้นพุทธศาสน์ ฉบับคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.